

ПРЕПОДАВАНЕТО НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ФИЗИКА В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ ДО 1949 ГОДИНА

Ганка Камишева, Александър Вафек
Институт по физика на твърдото тяло при БАН
1784 София, бул. Цариградско шосе 72

УВОД

Почти до средата на XX век физическите науки в България се изучават на университетско ниво единствено във Физико-математическия факултет на университета в София. [1] Основният физически курс във факултета е курсът по експериментална физика, който започва да се чете още със създаването на Физико-математическия отдел на Висшето училище в София през 1889 г. На основата на този курс се създава едноименна катедра, която се споменава за пръв път в закона за Университета от 1904 г. В тази работа, въз основа на проучване на архивни и служебни документи, е проследено развитието на курса по експериментална физика през първите 60 години от създаването му.

ПРЕПОДАВАТЕЛИ И АСИСТЕНТИ

Преподаватели по експериментална, по-късно опитна физика, в едноименната катедра са професорите, извънредните професори, доцентите и частните доценти по експериментална и опитна физика. В помощ на преподавателите, които провеждат лабораторни и семинарни упражнения, са лаборантите и асистентите по физика. [2] Лекциите по експериментална физика във Физико-математическия отдел на Висшето училище започват да се четат отначало от математика Емануил Иванов. От 1890-91 учебна година те се поемат от европейския възпитаник Порфири Бахметьев. [3] През 1891-2 уч. г. е назначен и Втори преподавател по физика - г-р Герчо Марковски, който обаче преподава само една година. От 1892-3 до 1898-9 уч. г.

лекциите по експериментална физика се поделят между П. Бахметьев и Marin Bъчеваров, след което единствен преподавател по тази дисциплина остава Бахметьев. След приемането на Закона за Висшето училище от 1894 г. П. Бахметьев е избран за професор по експериментална физика, но по определени причини в началото на учебната 1906-7 г. е отстранен от Университета. [4] Уволнението на професор Бахметьев води до нарушаване на нормалния ритъм на преподаването на експериментална физика в Университета.

От 1909 г. ръководител на катедрата и приемник на П. Бахметьев става г-р Александър Христов и преподаването по физика се нормализира. След Първата световна война в Софийския университет са открити нови факултети, в които се преподава физика. Това довежда до назначаването в катедрата на нови двама доценти - Петър Пенчев и Русчо Райнов.

Първоначално асистентите по физика във Висшето училище са двама - Янаки Въжаров [5] и П. Пенчев. През 1897 г. към Физико-математическия отдел е създаден Физически институт. По-късно в него за трети асистент по физика е назначен Жечо Чавдаров. През 1919 г. е открит Институт по медицинска физика към новосъздадения Медицински факултет. За асистенти към него са назначени Георги Николов и Борис Герганов. С това асистентите по физика в Университета стават пет. До 1932-33 уч. г. броят на асистентите по физика нараства с още един, но се извършват много персонални промени. По-късно Институтът по медицинска физика се влива във Физическия институт.

Междуд временено през 1927 г., с избирането на Георги Найджаков за редовен доцент, преподавателите в катедрата по експериментална физика стават четирима. От 1933-4 до 1949-50 уч. г. се извършват нови персонални промени в състава на катедрата. В края на 30-те години на XX век професор А. Христов и П. Пенчев се пенсионират. За титуляр е избран Г. Найджаков и на овакантните две места идват г-р Елисавета Кара-Михайлова и Емил Джаков. След Втората световна война г-р Е. Кара-Михайлова, Е. Джаков и Р. Райнов излизат от катедрата по експериментална физика.

Те стават ръководители на катедрите по специална (атомна) физика, по приложна (техническа) физика и по метеорология и геофизика. Старатата катедра по опитна физика остава с един преподавател - професор Г. Наджаков.

През същия период броят на асистентите по физика нараства повече от три пъти - от 5 на 16, особено след разделянето на катедрата. И тук стават множество персонални промени. Сред асистентите виждаме много бъдещи преподаватели и ръководители на катедри и факултети по физика в Софийския университет, Софийската политехника и редица новосъздадени висши училища.

КУРСЪТ ПО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ФИЗИКА

Както беше подчертано, през целия разглеждан период курсът по експериментална физика е основният курс по физика, четен в Университета. След откриването на новите факултети започва да се чете втори специализиран курс по експериментална физика, пригоден към нуждите на обучението на бъдещите медици, ветеринари, лесовъди и агрономи. През целия период от 1889-90 до 1949-50 уч. г. броят на лекционните часове по експериментална физика за физици остава 4-6 часа седмично. До 1947-8 уч. г. курсът по експериментална физика за другите факултети се чете по 4-5 часа седмично, след което преподаването на физика за нефизици излиза от катедрата. Курсовете по опитна физика за физици и нефизици неизменно включват и практически упражнения, поради което сумарно броят на седмичните часове за упражнения по физика силно нараства.

Има запазени няколко липопечатни лекционни курса по експериментална физика - на П. Бахметьев и М. Бъчеваров, на П. Бахметьев и на Г. Наджаков.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Курсът по експериментална физика за физици, който е основният курс по физика в Софийския университет, започва да се чете с откриването на Физико-математическия отдел на Висшето училище в София през 1889 г. Той се чете от шест преподаватели: Е. Иванов, П. Бахметьев, г-р Г. Марковски, М. Бъчеваров, г-р А. Христов и Г. Наджаков.

Седмичният брой на лекционните часове не се изменя съществено и остава в рамките на 4-6 часа. С откриването на новите факултети след Първата световна война за тях започва да се чете втори специализиран курс по физика, с хорариум 4-5 часа. Последователно го четат: г-р А. Христов, П. Пенчев, Г. Наджаков, Е. Джаков и А. Раев. Всички тези лекционни курсове са съпроводени от практически упражнения, ръководени от преподавателите по физика и провеждани с участието на асистентите, които нарастват от един в началото на периода до 16 след разделянето на катедрата. Сред тези асистенти виждаме много от преподавателите и създателите на катедри и факултети по физика в новите български висши училища, открити след края на Втората световна война.

Това изследване е финансирано частично по договор Ф-517 с НФНИ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Борисов, М., А. Ваврек, В. Кусев. Главни етапи в историческото развитие на физиката в България. - Физика, 1981, кн. 4, с. 8-17; кн. 5, с. 4-30; кн. 6, с. 6-24
2. СГОДА, ф. 994к, оп. 2, а.е. 1-5; Разписи на Висшето училище и Университета в София 1897-1950 г.
3. Сременова, Н. Драмата на Порфирий Бахметьев. София, 1990
4. Камишева, Г., М. Борисов, А. Ваврек. Някои документи около конфликта на Порфирий Иванович Бахметьев със Софийския университет. Физико-математическо сп. 1991, кн. 1-2, с. 3-15
5. Лазарова, П. Доклад от преподавателите по специалността физика за състоянието на физический институт. Бюлетин на ДФБ, 1989, кн. 3, с. 13-17